

Les cases de
Florència sobre
l'Arno fan pensar en
les de Girona sobre
l'Onyar.

El joc de les semblances

El recent *jumelage* amb Albi ens porta a la memòria les moltes ocasions en què s'ha agermanat literàriament Girona amb una altra ciutat europea. Descobrir i resseguir la línia sinuosa d'aquestes comparances pot ser un exercici apassionant.

En la seva obra *Recuerdos y bellezas de España*, escrita l'any 1839, Pau Piferer diu que Girona “dibújase limpiamente en el cristal de las aguas y ofrece la ilusión de una ciudad nadando sobre ellas: creyérase ver uno de los barrios de la desierta VENECIA...” Eugeni d'Ors, en la primera frase del seu polèmic discurs dels Jocs Florals de 1911, torna a llançar l'eslògan d'una ciutat emparentada amb la capital adriàtica: “Girona, a punta de tardor, no és menys subtil que Venècia en hora de primavera”. L'any 1917, a *Terra de gestes i de beutat*, Xavier Monsalvatje i Joaquim Pla parlen així de les cases de l'Onyar: “Vosaltres sou la Girona poètica, pintoresca i veneciana”. L'any 1929, a la novel·la *Dies verges*, Joan Mínguez descriu la Girona “amb porxos que senten el Call i vies d'una angoixa veneciana”. Amb el temps, la relació Girona-Venècia s'incorpora fins i tot al llenguatge popular.

Després de Venècia, FLORÈNCIA. L'any 1905, Miquel de Palol posa en circulació la nova comparança amb el seu poema *Visionari*. Allà es declarava enamorat de la ciutat “quan — a vora del riu— pren la patina / de cosa medieval i florentina”. Monsalvatje i Pla, al seu torn, en parlar de les cases de l'Onyar, recorden que “Florència és amada singularment pel barri del Pont Vell, meravellat dintre l'espill de l'Arno”.

L'any 1937, en una visita a ALBI, Tomàs Garcés anota que les cases sobre el Tarn li fan pensar “en Girona i en Florència alhora”. El vell record de la ciutat toscana ressorgeix ara unit al de la capital occitana. Les comparances amb les dues ciutats s'han perllongat fins avui per la via municipal: si amb Albi s'ha arribat a un agermanament, la semblança amb Florència ha estat formulada en diverses ocasions pels edils Joan Terrades, Just M. Casero i Joaquim Nadal.

Més oblidada és avui, en canvi, la semblança amb BRUGES, que va tenir el seu esclat a començament de segle de mà dels qui veien en Girona

la millor traducció autòctona de la Bruges morta de Rodenbach. L'any 1906, Josep Carner va donar cos literari al mite en un escrit a *La Veu de Catalunya*, on parlava de Girona amb tots els elements característics de Bruges, incloses les "obscuras beguines" que en aquella època omplien els convents típics de la ciutat flamenca. La imatge fou alimentada també per Monsalvatje i Pla, però aquesta semblança, fruit d'una època i d'una moda, no va tenir continuïtat.

Menys fortuna ha tingut encara la comparació amb TOLEDO. L'any 1933, *El Día Gráfico* va publicar un suplement extraordinari dedicat a *Gerona, la Toledo catalana*. Antonio Torramadé repreneia les antigues semblances n'hi afegia de noves, d'àmbit peninsular: "Gerona es como Toledo, como SEGOVIA, EL ESCORIAL, GRANADA o SANTIAGO DE COMPOSTELA..." En aquest cas les semblances no venien dels rius, sinó de les pedres històriques i, pel que fa a Toledo, dels carrerons del Call. Però el moment històric no era gaire propici a aquesta mena d'elogis, i el *Diari de Girona*, a l'extraordinari de Fires de l'any 1934, escrivia textualment: "A nosaltres, el que diguin de Girona que és la Toledo catalana ni ens escalfa ni ens refreda".

L'any 1952, en un article als *Annals* de l'IEG, Tomàs Carreras i Artau encara repreneia la comparança amb Toledo lligant-la amb la de Bruges i amb una de nova i inesperada: "Gerona, como Toledo, como COIMBRA, como Brujas...". L'any 1968, en el seu pregó de la Setmana Santa, Andreu Brugués feia un últim intent d'establir la comparança de Girona amb Toledo que, segons deia, és "una aseveración formulada por geografias y enciclopedias", i insistia: "En ninguna ciudad me sentí tan en Gerona como en la ciudad imperial".

Justament la Setmana Santa dona ales a un altre joc interpretatiu: Girona s'assembla a JERUSALEM. Ho afirma Camil Geis l'any 1952, i hi tornen, amb frases més tòpiques que versemblants, els pregoners Adolfo Muñoz Alonso l'any 1965 i Luis Coronel de Palma l'any 1966.

Les sorpreses no s'acaben aquí. Pels anys quaranta, Ernesto Giménez Caballero escriu que "Gerona es la PAMPLONA de Cataluña". L'any 1955, a la revista *Ateneo*, Francisco Salvà Miquel diu que Girona és "una ciudad de piedra, como SEGOVIA, ÁVILA, ASÍS o PERUSA. Gerona me recuerda de una manera particular esta última ciudad". L'any 1966, a *Consideración de Cataluña*, Julián Marías confessa que si un helicòpter l'hagués dipositat per sorpresa al barri vell de Girona no li hauria semblat que es trobava a terres catalanes, sinó "acaso en CÁCERES, quizá en CUENCA, posiblemente en ORENSE; cualquiera de estas tres ciudades se parece a Gerona..."

L'any 1978, en uns articles publicats a *Presència*, Lluís Bosch Martí diu que Girona "és en bona part una AVINYÓ avortada". L'any 1983, en un article a *Punt Diari*, Joan Carreres i Péra parla de SIENA com de "la Girona toscana". Jo mateix he comparat més d'un cop Girona amb AMSTERDAM i amb LUCERNA. I així podríem anar jugant, sens dubte, a descobrir amb sorpresa noves pistes per aquest joc de detectius.

Amb Carles Rahola a la muralla

Em veuria amb cor de confegir tota una Guia de Girona sense haver d'escriure ni una sola ratlla: només ordenant i ajuntant oportunament trossos de textos d'escriptors contemporanis. Entre tots —els més clàssics i els més moderns— dibuixarien sencera la ciutat i no quedaria ni un racó interessant sense la citació corresponent. El conjunt tindria molta més força que una guia fotogràfica, perquè els retrats dels narradors i dels poetes revelen els infinits matisos de cada monument i de cada indret.

L'any 1933, "El Día Gráfico" va posar en circulació la comparança de Girona amb Toledo.

Fins i tot per als punts incorporats fa poc als itineraris urbans trobaríem, sens dubte, els textos adequats. El nou Passeig de la Muralla, tot just obert al públic, podria ser il·lustrat amb una visió de la ciutat escrita fa tres quarts de segle per Carles Rahola. A *El Llibre d'August d'Alzina*, publicat l'any 1910, hi ha un capítol titulat *Diàleg d'un matí de primavera* en el qual s'explica la llarga caminada de Cèsar i Magdalena pels carrers empedrats del barri vell. El seu recorregut culmina al turó de les Pedreres, i Rahola clou el capítol amb la descripció del panorama que contemplen des del cim:

“A baix s'estenia la ciutat: torres gòtiques, cloquers d'esglésies modernes sense estil, edificis conventuals d'una arquitectura horrible, casernes emmurallades i dues o tres xemeneies esveltes. Més enllà era la plana esquisidament conreada, travessada per les ratlles blanques i rectes de les carreteres, i al darrer límit l'ondulació augusta de les muntanyes sobre la claror blava del cel límpid, sereníssim, sense la màcula d'un núvol. La calma era infinita. De tant en tant, un tren xiulava agitant triomfalment la crinera blanca, i creuava la plana amb la beata lentitud que encomanava el repòs de les coses”.

Llegir ara aquest text des de l'ampit de la muralla és com contemplar Girona en companyia de Rahola, guia il·lustre i subtil de la ciutat. Tot i la degradació derivada del creixement, els elements bàsics de la seva descripció perduren. Només trobarem a faltar el xiulet i la crinera blanca del tren, però veurem passar enmig de les cases ocrees els vagons acolorits dels moderns combois, com si subratlessin de vermell o de blau el cartipàs del panorama urbà.

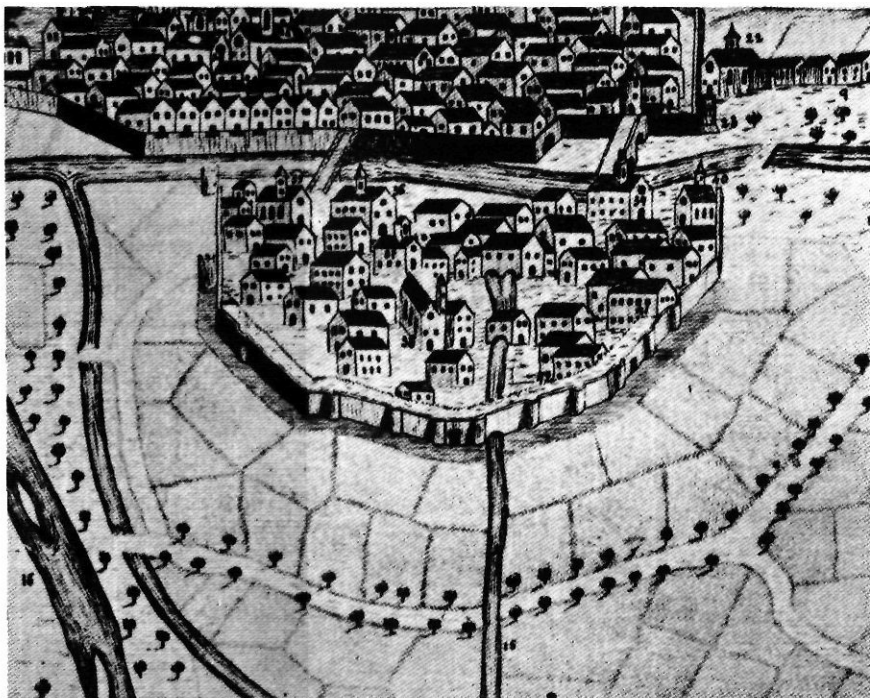
“A baix s'estenia la ciutat”, diu Carles Rahola. Caricatura de l'autor apareguda a “Clar i Net”.

Entre el molí i el balcó

Recuperacions a la riba esquerra de l'Onyar, últim reducte de la Girona antiga i porta de la ciutat moderna. Mentre l'Ajuntament renova la històrica central elèctrica, dos establiments privats reprenen noms amb tradició i expliquen d'una manera plàstica una lliçó d'història de la indústria i el comerç. A la botiga *El Molí*, instal·lada sobre una antiga fàbrica de xocolata, hom pot admirar encara la roda ja immòbil del molí primitiu i pot veure saltar a frec de la mà l'aigua inesgotable de la sèquia que s'esmuny cap a l'Onyar proper. Uns metres més enllà, el restaurant *El Balcó*, instal·lat en una antiga fleca, refà amb precisió el món dels artesans i la seva estructura arquitectònica posada íntegrament al servei del treball. Al soterrani, el taller o l'obrador. A peu pla, la botiga amb el taulell. A l'entresolat, l'habitatge amb un balcó que donava directament a la feina: a l'aprenent que treballava mentre l'amo menjava i al client que anava de compres a l'hora de dinar o de sopar. I encara, entre la botiga i l'obrador, una porta que s'obria a l'hort immediat i connectava així amb la feina complementària.

Aquestes imatges recobrades ens restitueixen un passat actiu. Fa més de dos-cents anys, en passar per Girona mentre feia el trajecte del seu *Nou viatge a Espanya*, Jean François Peyrou va deixar escrit que la ciutat era

El barri del Mercadal, amb la Sèquia Monar, en el segle XVII.

“plena de botigues i d’artesans de tots els gèneres”. Cent anys més tard, en una pintoresca *Guia de Girona*, Sebastià Pereanton estableix aquesta curiosa llista alfabètica dels mil i un oficis gironins: “*Alpargateros, armeros, barberos, basteros, bordadores, botellers, caldereros, carreteros, casulleros, cereros, cerrajeros, colchoneros, cuchilleros, curtidores, chocolateros, dentistas, diamantistas, doradores, drogueros, ebanistas, encuadernadores, erbolarios (sic), escultores, esparteros, floristas, gorristas, grabadores, guarnicioneros, herreros, hojalateros, latoneros, lavanderas, quitamanchas, maquinistas, marmolistas, matronas, modistas, pasamaneros, peinadoras, peluqueros, pintores, planchadoras, plateros, plumistas, olleros, relojeros, semoleros, sombrereros, torneros y zapateros*”.

Amb la lletra sonora d’aquesta llista i la música incansable de l’aigua de la Sèquia podríem compondre fàcilment la cançó de la vitalitat gironina.

Sant Gregori del Gironès

Cada vegada que sento dir que el Gironès no existeix, penso inevitablement en Sant Gregori.

Ara el doctor Josep Calzada ha aplegat en un llibre tot el que hom pot saber sobre aquest indret, i afirma rodonament, a les pàgines inicials: “El poble de Sant Gregori no solament pertany al Gironès, sinó que per la seva proximitat amb Girona capital té totes les connotacions històrico-geogràfiques de la comarca”. Jo encara diria més: que Sant Gregori és un veritable poble-símbol de la personalitat del Gironès, i que, enganxat com està a la ciutat, encarna amb plenitud l’altre vessant dels dos que configuren el teulat de la comarca.

El nucli urbà de Sant Gregori s’estén en un pla lluminós, limitat pel Ter i creuat pel Llèmena i per la carretera. Al cim de la muntanya de Sant Grau hi ha els vestigis del castell de Tudela, que va donar nom al poble durant la guerra civil. A baix, entre la riera i el camí, les cases porten noms significatius com *La Torre, Les Torres, El Castell*, casa forta del Margarit, *La Casassa*, antic palau de Gastó de Montcada. Hi trobem també el castell de Cartellà, esmentat sovint a les cròniques medievals, i el casal de *La Joheria*, residència d’estiu dels antics bisbes de Girona. Edificis de grans proporcions, amb

Sant Gregori,
"l'horitzó dels espais
oberts i clars".

patis senyorívols, torres d'homenatge, murs coronats de merlets, capitells romànics a les galeries i escuts episcopals a les llindes.

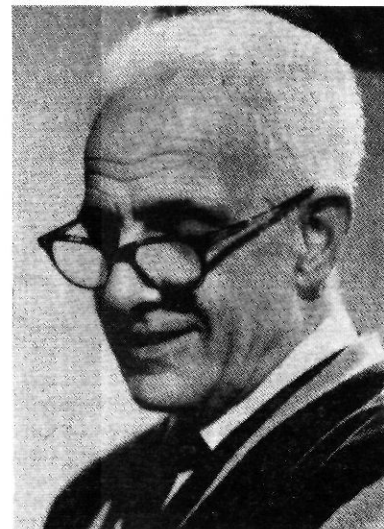
Ara, però, els castells i les cases dels senyors feudals s'han convertit en masoveries, i l'esplendor del passat és només l'escenari que dona una inesperada dignitat a la feina de cada dia. Doncs bé: aquesta confluència silenciosa del passat i el present —aquest treball que es recolza en la història— és possiblement una de les característiques essencials del Gironès. Del camí estant hom pot contemplar, al fons, arran de terra, més enllà de les espesses rengleres dels plàtans de la Devesa, les siluetes inconfusibles dels campanars de Girona. La ciutat no es veu, com si estigués submergida en el tou del verd; en realitat està enfonsada en un clot humit i dens, on l'atmosfera és carregada de boires i de fums. Allà, en aquell clot, hi tenen la seu indústria i comerç, banca i mercat, despatxos i oficines. El Gironès és fruit d'aquest centre dinàmic que el fa viure i que justifica la seva existència. Però el Gironès, si només fos això, no seria un món complet i equilibrat; no podria ser mai el microcosmos que configura una comarca si no oferís també, a quatre passos de distància del centre urbà, l'horitzó dels espais oberts i clars on viuen sota el sol els boscos i les arbredes, els camps de conreu i els ramats de bestiar. Tot, com a la ciutat, arrecerat al riu i acompanyat de les pedres històriques.

Per això, quan sento dir que el Gironès no existeix, penso en aquest Sant Gregori que fa possible la comarca.

Frederic Sirés i el vol de la Gavina

Vintena Cantada d'Havaneres a Calella de Palafrugell. El mateix dia, apareix a les llibreries el *Quadern de la Revista de Girona* dedicat a aquestes cançons.

M'agradaria ampliar les dades del Quadern amb un record del mestre Frederic Sirés, que només hi apareix un parell de cops, de passada. Sirés no és només l'autor d'una de les peces més evocadores de tot el repertori, la popular *Gaviota*, sinó també, com ja es fa constar, l'home que va fixar en partitures les múltiples melodies que només eren conservades en la memòria i la veu dels múltiples cantaires i que s'haurien desfigurats o perduts irremissiblement. Amb el conjunt d'aquelles partitures es va editar el llibre

El mestre Sirés.

paperets

A dues cases notables hi ha hagut darrerament canvis sobrats d'estadants. A Sant Feliu de Guíxols, la casa Patxot ha estat convertida en seu de la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació. A la Vall de Bianya, la masia de *La Ribera*, ocupada per una indústria química, ha vist incorporar-se majoritàriament a l'empresa una multinacional americana. Tant en un cas com en l'altre, l'operació s'ha fet sota la presidència de sengles i esplèndids rellotges de sol, i no sabem fins a quin punt llurs respectives llegendes s'han avingut amb els esdeveniments. La del rellotge de la Vall de Bianya diu: "Conto només que les hores serenes". La del de Sant Feliu de Guíxols afegeix que les hores "lo rime van seguint de les estrelles".

Dedicat als qui asseguren que, en repintar les cases de l'Onyar, van inspirar-se en els colors originaris. L'any 1890, a París, segons reporta Carles Rahola a *La ciutat de Girona*, Jules Tellier va escriure això sobre les cases del riu gironí: "Els murs són pintats de colors exquisits i desproveïts de gravetat. Hom no veu res més que façanes grogues i façanes verdes, façanes blau pàl·lid i façanes rosa viu". Busqueu-los, ara, aquests colors exquisits, sota la capa espessa dels ocres, dels sienes i dels mangres.

Davant de la daurada façana de l'església d'Ullastret, els rehabilitadors oficials hi han col·locat un estrany paviment de pedra grisa. Segons els responsables, es tracta d'"una catifa rampant que dignifica una portada amb molts afegits artístics". Només que els afegits anteriors s'integren perfectament entre ells, mentre que aquest d'última hora, d'una incoherència notòria, té tot l'aire d'un pedaça.

GAVIOTA

Calella i les Havaneres, i els autors del recull, Francesc Alsius i Frederic Martí, van escriure amb raó que Sirés era "conexedor i apassionat de la música i home d'una paciència sense límits". Sirés havia viscut a Cuba, treballador d'una fàbrica de xocolata i, retornat al seu Empordanet, vivia de les classes de piano que impartia amb eficiència i generositat. Havia compost la *Gaviota* l'any 1928, però va morir al cap de cinquanta anys sense saber del tot que la seva cançó esdevindria una obra perdurable.

Vaig veure el mestre Sirés, per primera i última vegada, la nit de Sant Jaume de 1970, sota la lluna groga de Calella de Palafrugell. Una multitud inesperada, que ja no afluiria mai més, es va congrega aquell any a Portbò amb motiu de la IV Cantada d'Havaneres. La multitud s'apilonava a la placeta, s'asseia a la sorra, s'enfilava a les barques, escalava les roques i s'instal·lava als terrats. El president dels Amics de Calella va evocar els noms familiars dels inefables desapareguts: en Blau, en Pepet Gilet, en Mèlio, l'Hermós. I aleshores, com vingut d'un altre món, el mestre Frederic Sirés va pujar a l'escenari improvisat, amb els cabells blancs i l'espatlla encorbada, i es va posar a dirigir aquell grup d'homes colrats que responien al nom de *Els Nois de Port Bo*: l'Ernest Morató, en Josep Xicoira, dit Pito Rompus, i en Carles Mir. Discret fins a la fi, el mestre alçava les mans darrera d'ells, com si els dirigís per *radar* o els emparés amb un rítmic batec d'ales. I la gent s'ajuntava més i més, al so d'aquella música de somni, fins a agafar-se del braç i imitar la cadència de les onades del mar.

La imatge de Frederic Sirés se'm fa viva cada any, quan torno a contemplar, sota les voltes de Portbo, aquesta estampa de vibració col·lectiva. Ara el mestre no hi és, però la seva immortal *Gavina* vola pel cel de la popularitat i es passeja amb una elegància infinita sobre un mar d'aplaudiments.

Les misèries d'una època

A rran mateix del despatx on s'escriu, es compagina i s'administra aquesta Revista, hi ha una estranya dependència de rajols vermells que dona al pati de l'antic convent del Carme, avui seu de la Diputació. Aquest pegot impresentable, que ha sobreviscut a tantes restauracions, em fa reviure sovint un record molt precís de la infantesa. En els anys de postguerra, quan l'edifici era Govern civil, la dependència formava part de la Comissaria de Policia. Cada vespre, en aquest pati, es desenvolupava un singular ritual burocràtic. Grups de gent s'aplegaven, al voltant de les vuit, al peu de la dependència de rajola, fins que un funcionari escardalenc i malhumorat treia el cap per la finestra i començava a llegir amb avorriment ostensible una lletania de noms. Els ciutadans afortunats que mereixien ser cridats s'acostaven a l'obertura i recollien un document valuósíssim que el poder concedia amb compta-gotes. Els qui no sentien pronunciar el seu nom havien de tornar a provar sort l'endemà.

Un estrany "bunker" de rajols vermells en el pati de l'antic convent del Carme.

El paper allargat que el funcionari repartia, creuat en diagonal per la bandera espanyola, s'anomenava *Salvoconducto de Fronteras*, i sense ell era inútil d'intentar traslladar-se a llocs tan escassament fronterers com Figueres, Olot o Ripoll. Era una mena de passaport interior que et demanaven cada dos per tres, al tren i a la carretera, perquè en aquelles zones tothom, per principi, era considerat sospitós.

En el *V Pleno del Consejo Económico Sindical*, celebra a Girona l'any 1955, els redactors d'una ponència dedicada a Fomento del Turismo y Hostelería gosen proposar a la Superioritat, al cap de *setze anys* d'acabada la guerra, la supressió d'aquest vergonyós salconduit. Dir "gosen" no és en aquest cas cap exageració literària, perquè la petició, llargament argumentada, s'embolcalla d'unes precaucions tan insòlites que la converteixen en un episodi grotesc. Són reveladors, en aquest sentit, els paràgrafs introductoris:

"No se nos oculta que rozamos aquí un tema delicado (...) Queremos que vaya por delante una afirmación y un ruego. La afirmación de que admitimos de antemano la idea de que por lógicos que parezcan nuestros razonamientos, y por claras que se nos antojen nuestras razones, estamos convencidos de que lo que la Superioridad acuerde y ordene sobre este particular será lo más conveniente. (...) El ruego hemos de dirigirlo a vosotros, consejeros todos, para que como tales, y por vuestra condición de gerundenses que entraña nobleza, rectitud y seriedad, hagáis honor a vuestra clase discutiendo con alteza de miras, y teniendo siempre presente que nuestra única misión es asesorar a la Autoridad competente exponiéndole nuestras razones y afanes por lo que puedan tener de atendibles y por cuanto son el exponente del deseo de miles de gerundenses. Es nuestro deber, no obstante, concretar que, una vez la Superioridad se haya pronunciado, nuestra obligación estriba en acatar disciplinadamente su decisión pensando siempre que está basada en los altos intereses de la Patria".

No sé quin dia de quin any es va suprimir, finalment, el paper mític que repartia el funcionari des del seu petit *bunker* de rajols vermells. Tant li fa. Per als qui no han viscut aquells anys i per als qui tenim poca memòria, un text com el transcrit revela amb eloquència el clima d'una època i les seves misèries.

NARCÍS-JORDI ARAGÓ

paperets

Si algú encara dubtava de la capacitat creadora dels olotins en el camp de l'edició i de les arts gràfiques, haurà de claudicar davant el volum *75 anys pel futur*, que *La Caixa* acaba de publicar en complir-se tres quarts de segle de la seva implantació a la capital de la Garrotxa. Amb el peu forçat de l'anàlisi d'aquest període de temps, Magda Pujolàs, Xavier Bulbena, Jordi Pujiula i Xavier Ruscalleda han inventat una obra original i oberta, lúdica i participativa, farcida de sorpreses i plena de suggestions. Gràcies a aquest llibre imaginatiu i emotiu, la comunitat olotina disposa d'un veritable i evocador àlbum de família.

Diuen que és propi de savis canviar de criteri. Diuen que és propi de polítics canviar de camisa. Diuen que l'escultor Josep M. Subirachs, encarregat de fer la façana de la Passió del temple de la Sagrada Família, després de signar el contracte que el vincula a les obres per quinze anys, va declarar: "Crec que allò que s'ha començat s'ha d'acabar". Fa quinze anys, la revista *Presència* va publicar amb tots els honors un document signat per moltes personalitats, encapçalades per Le Corbusier, en el qual es deia: "En Gaudí hay un aspecto pictórico y escultórico que es esencial, y este aspecto sólo él lo podía realizar. No se puede continuar la Sagrada Familia porque no existen planos. Nadie que respete de veras la obra gaudiniana puede colaborar a esta mixtificación". Un dels signants del document era Josep M. Subirachs.